

«Trajecte final», un punt de sortida per a llegir Pedrolo

Marcel Fité
Filòleg i escriptor

Molta gent de la meua generació vam descobrir l'obra de Pedrolo a través d'obres com *Totes les bèsties de càrrega* o *Domicili provisional*, totes elles estretament compromeses amb la realitat de l'època en què foren escrites i en les quals es posaven en evidència, per

la via de l'absurd i del realisme social, les contradiccions d'un sistema opressor, repressor, miserable i burocratitzat, com ho va ser el de la dictadura franquista.

No fou fins a la darrereria dels anys setanta que vam descobrir (o potser van ser els alumnes que ens la van fer descobrir?) una obra que donaria una gran popularitat a Manuel de Pedrolo entre els més joves i que acabaria essent l'obra més llegida i venuda de l'autor de l'Aranyó: *Mecanoscrit del segon origen*.

No eren pas pocs els alumnes de les nostres classes que després de llegir el popular *Mecanoscrit* s'acostaven a la taula del professor demanant un altre llibre del mateix autor. Aquest fet em va portar a fer una adaptació didàctica de l'obra *Domicili provisional* i, més endavant, una altra de *Trajecte final*, adaptacions que publicà Editorial Barcanova.

Recordo que la publicació de l'edició didàctica de *Trajecte final* va ser una mica complicada, ja que Edicions 62 (avui devorada pel grup Planeta) va intentar evitar que l'obra es publicqués. Va haver de ser el mateix Pedrolo –que portà personalment l'original a l'editorial Barcanova– qui imposés el seu criteri i facilités que es pogués fer l'edició didàctica que jo havia preparat en contacte directe amb ell; decisió que, no cal dir-ho, va ser un gran encert i d'una gran previsió, ja que, a part d'ampliar notablement les possibilitats de la seva obra, avui ens permet de gaudir-ne i donar-la a conèixer sense haver de passar per les espanyolíssimes urpes del grup Planeta.

L'èxit que aconseguí *Trajecte final* va ser notabilíssim, i no solament entre els joves, sinó també entre el públic lector en general. El secret d'aquest èxit és que *Trajecte final* és un recull de narracions molt ben elaborat, perfectament construït, d'una gran riquesa i varietat de temes.

L'obra «Trajecte final»

El recull aplega set narracions, cadascuna de les quals sol ser protagonitzada per un o dos personatges, d'aparença senzilla i corrent, no gaire caracteritzats, i que a partir d'un moment determinat es trobaran involucrats en el conflicte que originarà el tema de la narració. L'acció sol desenvolupar-se en contextos coneguts, quotidians i realistes. Les ciutats són generalment identificables i varien entre les del país (Barcelona, Vilafranca del Penedès, etc.) i les de la resta del món (Nova York, París, etc.). El conjunt de les narracions aplega temes com el control burocràtic de la persona i la possibilitat que aquesta es repeteixi («El cens total»); la relació d'éssers humans amb extraterrestres («Un món distant i veí»); agències sorprenents, destinades a fer desaparèixer persones inadaptades («Servei oficial»); robots de forma humana, programats per a satisfer el plaer sexual («Cadàvers»); les relacions entre els humans i els darrers representants d'una raça en extinció, procedents d'una societat utòpica d'un altre planeta («Urn de Djlnl»); una història d'amor entre una parella que viuen en temps diferents però paral·lels («La noia que venia del futur»), i, finalment, els problemes que plantejaria a l'ésser humà el fet de rejuvenir-se a partir d'una determinada edat («El regressiu»).

Aquesta diversitat temàtica, tota ella susceptible de ser encabida dins el gènere de la ciència-ficció, permet a Pedrolo de desplegar una gran imaginació i, consegüentment, mantenir l'interès del lector d'una manera constant i activa. Això no vol dir, però, que l'autor renunciï a plantejar els problemes que al llarg de la seva obra han ocupat el centre de la seva atenció: els límits humans i les paradoxes de l'existència, el control

d'unes persones sobre les altres —és a dir, el poder—, el pas del temps, la llibertat, la justícia, l'opressió i, en definitiva, la preocupació per la condició humana. L'autor no sols no hi renuncia, sinó que, al contrari, a l'entorn d'aquestes inquietuds basteix el fil conductor que cohesionarà les narracions, entre elles mateixes i amb el conjunt de tota la seva obra. La ciència-ficció, per tant, no és en Manuel de Pedrolo un fet conjuntural, ni res que es pugui analitzar aïllat del conjunt de la seva producció, com si es tractés d'una part inconexa o incompatible amb la resta de l'obra, sinó que en constitueix un aspecte més de tots aquells de què l'autor se serví per a assolir la totalitat narrativa que perseguia.

El llenguatge és força planer, directe i clar, sense gaires recarregaments retòrics. Caldria destacar, però, l'ús de nombroses formes populars, locucions i modismes, que emprats amb destresa per l'autor esdevenen uns materials literaris d'una gran eficàcia i bellesa. En un altre sentit, i coherentment amb la manera com aleshores solia escriure's la ciència-ficció, no hi ha més descripcions que les absolutament imprescindibles, i l'acció, els esdeveniments i els diàlegs, són la base essencial de les narracions; narracions que, d'altra banda, es caracteritzen per ser, poc o molt, narracions de misteri o simplement en contenen elements: sempre hi ha una persona, un fet o alguna cosa que no encaixa, que esdevé un problema que cal resoldre i que el lector —com en les novel·les policiaques— espera de trobar coherentment resolt al final de la lectura.

Per tot plegat podem concloure que *Trajecte final* constitueix un recull perfectament construït, madur, que condensa una bona part de la visió literària i vital del món de l'autor, amb una gran riquesa i varietat de temes i amb un perfecte equilibri entre imaginació, misteri i coherència. La llengua és directa i funcional. I les narracions, malgrat ser de ciència-ficció, formen un tot perfectament harmònic amb la resta de l'obra de l'autor.

Pedrolo i la ciència-ficció

Sense cap afany ni pretensió d'ésser exhaustiu o expert en el tema, m'agradaria subratllar alguns aspectes que relacionen una bona part de l'obra de Manuel de Pedrolo amb la ciència-ficció. Avui, tenint en compte la qualitat de la seva obra i l'èxit lector que ha aconseguit, hom pot considerar l'escriptor de l'Aranyó com una de les figures cabdals de la ciència-ficció moderna en català.

En parlar de les relacions entre Pedrolo i la ciència-ficció, cal tenir en compte, a parer meu, cinc

aspectes:

a) L'afany de l'autor d'acostar-se a la realitat a través d'unes formes renovadores però no excessivament difícils d'ésser enteses pels lectors corrents i senzills.

b) Fins pels voltants dels anys setanta del segle passat, coincidint amb l'extraordinari desenvolupament dels mitjans de comunicació i amb l'esclat i el reconeixement públic del gènere de ciència-ficció, Manuel de Pedrolo no es posà a treballar d'una manera decidida aquest gènere i en tragué totes les possibilitats que li oferia.

c) Aquestes possibilitats permeteren a l'autor, d'una banda, acostar-se —bo i forçant-ne els límits— a la realitat total que volia transmetre, i, de l'altra, connectar amb àmplies capes de lectors, molts d'ells joves.

d) Cal subratllar també la seriositat i el rigor amb què l'autor es documentava abans d'iniciar una narració de ciència-ficció, tant pel que fa a la temàtica com al model de llengua que calia emprar.

e) Finalment, hem d'assenyalar la tendència de l'autor a l'experimentació (la distorsió de les coordenades lògiques del temps i de l'espai —el tema de la relació temps-espai és un dels més explorats per l'autor—, el contrast entre els personatges i les situacions en què es troben submergits, etc., com també la inclinació a narrar temes de caire fantàstic i extraordinari, alguns dels quals ja apareixien en les seves primeres narracions.

Així, no és estrany que algunes de les seves obres de caire fantàstic datin ja dels anys cinquanta i hagin estat llegides durant un llarg període de temps, com ara *L'origen de les coses* (1955), o que algunes, com «Les civilitzacions són mortals», publicada en *Crèdits humans* (1957), reaparegués l'any 1980 dins *7 relats d'intriga i ficció*. Tal com hem dit, però, la dedicació de Manuel de Pedrolo al gènere adquirí una especial rellevància cap als anys setanta, concretament, a partir que en 1973 publicués *Darrer comunicat des de la Terra*. A aquesta obra seguiren el reeixit i ja esmentat *Mecanoscrit del segon origen* (1974), *Trajecte final* (1974), *Aquesta matinada i potser per sempre* (1980) i *Successimultani* (1981), entre d'altres que, com *Múltiples notícies de l'Edèn* (1985), també presenten alguns trets que s'acosten al gènere. |

